Laboratorium nr 2

Algorytm mnożenia macierzy ${\cal C}_{m imes k} = A_{m imes n} B_{n imes k}$

Zmienne:

całkowite: i, j, k, m, n, s

rzeczywiste: suma

tablice (typu rzeczywistego): A[1..m, 1..n], B[1..n, 1..k], C[1..m, 1..k]

Podać m, n, k

Dla
$$i = 1, 2, ..., m$$

Dla j = 1, 2, ..., n

Podać A_{ij}

Dla
$$i = 1, 2, ..., n$$

Dla
$$j = 1, 2, ..., k$$

Podać B_{ij}

Dla
$$i = 1, 2, ..., m$$

Dla
$$j = 1, 2, ..., k$$

Podstawić suma = 0

Dla s = 1, 2, ...,
$$n$$

$$suma = suma + A_{is} * B_{sj}$$

 $C_{ij} = suma$

Dla
$$i = 1, 2, ..., m$$

Dla
$$j = 1, 2, ..., k$$

Drukować Cij

Przykład nr 1. Mnożenie macierzy

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 3 & -1 \\ 1 & -4 & 6 \end{bmatrix}, B = \begin{bmatrix} -1 & 1 \\ 2 & 7 \\ 3 & 5 \end{bmatrix}$$

Mamy zatem $C_{2\times 2}=A_{2\times 3}B_{3\times 2}$, stąd

m = 2

n = 3

k = 2

$$A_{1,1} = 2$$
 $A_{1,2} = 3$ $A_{1,3} = -1$ $A_{2,1} = 1$ $A_{2,2} = -4$ $A_{2,3} = 6$ $B_{1,1} = -1$ $B_{1,2} = 1$ $B_{2,1} = 2$ $B_{2,2} = 7$ $B_{3,1} = 3$ $B_{3,2} = 5$

Przeprowadzamy mnożenie macierzy

$$j=1$$
 #pierwsza kolumna B
 $suma=0$
 $s=1$
 $suma=suma+A_{1,1}B_{1,1}=0+2*(-1)=-2$
 $s=2$
 $suma=suma+A_{1,2}B_{2,1}=-2+3*2=4$
 $s=3$
 $suma=suma+A_{1,3}B_{3,1}=4+(-1)*3=1$
 $C_{1,1}=suma=1$
 $j=2$ #druga kolumna B
 $suma=0$
 $s=1$
 $suma=suma+A_{1,1}B_{1,2}=0+2*1=2$
 $s=2$
 $suma=suma+A_{1,2}B_{2,2}=2+3*7=23$
 $s=3$
 $suma=suma+A_{1,3}B_{3,2}=23+(-1)*5=18$

 $C_{1,2} = suma = 18$

i = 2 #drugi wiersz A j = 1 #pierwsza kolumna B suma = 0s = 1 $suma = suma + A_{2,1}B_{1,1} = 0 + 1 * (-1) = -1$ s = 2suma = suma + $A_{2,2}B_{2,1}$ = -1 + (-4) * 2 = -9 s = 3suma = suma + $A_{2,3}B_{3,1}$ = -9 + 6 * 3 = 9 $C_{2,1} = suma = 9$ j = 2 #druga kolumna B suma = 0s = 1 $suma = suma + A_{2,1}B_{1,2} = 0 + 1 * 1 = 1$ s = 2suma = suma + $A_{2,2}B_{2,2}$ = 1 + (-4) * 7 = -27 s = 3

 $C_{2,2} = suma = 3$

$$C = \begin{bmatrix} 1 & 18 \\ 9 & 3 \end{bmatrix}$$

suma = suma + $A_{2,3}B_{3,2}$ = -27 + 6 * 5 = 3

Algorytm obliczania wyznacznika macierzy kwadratowej $A_{n \times n}$ – wariant I (wykład)

Zmienne:

całkowite: i, j, n, s

rzeczywiste: det

tablica (typu rzeczywistego): A[1..n, 1..n]

Podać n

Dla
$$i = 1, 2, ..., n$$

Dla $j = 1, 2, ..., n$
Podać A_{ij}

Podstawić $det = A_{1,1}$

Dla
$$s = 1, 2, ..., n - 1$$

Dla $i = s + 1, s + 2, ..., n$
Dla $j = s + 1, s + 2, ..., n$
 $A_{ij} = A_{ij} - A_{is} * A_{sj} / A_{ss}$
 $det = det * A_{s+1,s+1}$

Drukować det

Przedstawiony algorytm działa skutecznie pod warunkiem, że w wyznaczniku wyjściowym nie ma zer na głównej przekątnej. W razie niespełnienia tego warunku wyznacznik należy odpowiednio "przebudować" pamiętając o własnościach wyznacznika.

Przykład nr 2. Obliczanie wyznacznika

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 2 & 3 \\ 3 & 2 & -1 \\ 4 & 2 & 1 \end{bmatrix}$$

$$A_{1,1} = 2 \quad A_{1,2} = 2 \quad A_{1,3} = 3$$

$$A_{2,1} = 3 \quad A_{2,2} = 2 \quad A_{2,3} = -1$$

$$A_{3,1} = 4 \quad A_{3,2} = 2 \quad A_{3,3} = 1$$

$$n = 3$$

 $det = A_{1,1} = 2$

$$s=1$$
 #'wyzerowanie' - pierwsza kolumna
 $i=s+1=2$ #drugi wiersz
 $j=s+1=2$ #druga kolumna
 $A_{2,2}=A_{2,2}-A_{2,1}*A_{1,2}/A_{1,1}=2-3*2/2=-1$
 $j=s+2=3$ #trzecia kolumna
 $A_{2,3}=A_{2,3}-A_{2,1}*A_{1,3}/A_{1,1}=-1-3*3/2=-11/2$
 $i=s+2=3$ #trzeci wiersz
 $j=s+1=2$ #druga kolumna
 $A_{3,2}=A_{3,2}-A_{3,1}*A_{1,2}/A_{1,1}=2-4*2/2=-2$
 $j=s+2=3$ #trzecia kolumna
 $A_{3,3}=A_{3,3}-A_{3,1}*A_{1,3}/A_{1,1}=1-4*3/2=-5$
 $det=det*A_{2,2}=2*(-1)=-2$
 $s=2$ #'wyzerowanie' - druga kolumna

$$i = s + 2 = 3$$
 #trzeci wiersz
$$j = s + 1 = 3$$
 #trzecia kolumna
$$A_{3,3} = A_{3,3} - A_{3,2} * A_{2,3} / A_{2,2} = -5 - (-2) * (-11/2) / (-1) = 6$$
 $det = det * A_{3,3} = (-2) * 6 = -12$

A zatem det(A) = -12.

Matematycznie można odzwierciedlić skutek zastosowania powyższego algorytmu za pomocą następujących operacji:

• Elementy pierwszego wiersza dzielimy przez $A_{1,1}=2$ (wyciągamy 2 przed wyznacznik). Mamy zatem

$$A_{1,1}^{(1)} = \frac{A_{1,1}}{A_{1,1}} = \frac{2}{2} = 1$$
 $A_{1,2}^{(1)} = \frac{A_{1,2}}{A_{1,1}} = \frac{2}{2} = 1$ $A_{1,3}^{(1)} = \frac{A_{1,3}}{A_{1,1}} = \frac{3}{2}$

• Zerujemy elementy pod $A_{1,1}$ (za pomocą pierwszego wiersza)

(drugi wiersz)

$$A_{2,1}^{(1)} = A_{2,1} - A_{2,1} * A_{1,1}^{(1)} = 3 - 3 * 1 = 0$$

$$A_{2,2}^{(1)} = A_{2,2} - A_{2,1} * A_{1,2}^{(1)} = 2 - 3 * 1 = -1$$

$$A_{2,3}^{(1)} = A_{2,3} - A_{2,1} * A_{1,3}^{(1)} = -1 - 3 * \frac{3}{2} = -\frac{11}{2}$$

(trzeci wiersz)

$$A_{3,1}^{(1)} = A_{3,1} - A_{3,1} * A_{1,1}^{(1)} = 4 - 4 * 1 = 0$$

$$A_{3,2}^{(1)} = A_{3,2} - A_{3,1} * A_{1,2}^{(1)} = 2 - 4 * 1 = -2$$

$$A_{3,3}^{(1)} = A_{3,3} - A_{3,1} * A_{1,3}^{(1)} = 1 - 4 * \frac{3}{2} = -5$$

$$A_{2,1}^{(2)} = A_{2,1}^{(1)} * (-1) = 0$$

$$A_{2,2}^{(2)} = A_{2,2}^{(1)} * (-1) = 1$$

$$A_{2,3}^{(2)} = A_{2,3}^{(1)} * (-1) = \frac{11}{2}$$

(trzeci wiersz)

$$A_{3,2}^{(2)} = A_{3,2}^{(1)} - A_{3,2}^{(1)} * A_{2,2}^{(2)} = -2 - (-2) * 1 = 0$$

$$A_{3,3}^{(2)} = A_{3,3}^{(1)} - A_{3,2}^{(1)} * A_{2,3}^{(2)} = -5 - (-2) * \frac{11}{2} = 6$$

• Dzielimy trzeci wiersz przez $A_{3,3}^{(2)}=6$ i wyciągamy 6 przed wyznacznik. Ostatecznie otrzymujemy

$$\det(A) = 2 * (-1) * 6 * \begin{vmatrix} 1 & 1 & \frac{3}{2} \\ 0 & 1 & \frac{11}{2} \\ 0 & 0 & 1 \end{vmatrix} = -12$$

Jak widzimy wyznacznik został sprowadzony do postaci trójkątnej górnej.

Algorytm obliczania wyznacznika macierzy kwadratowej $A_{n \times n}$ – wariant II

Zmienne:

całkowite: i, j, n, s

rzeczywiste: det

tablice (typu rzeczywistego): A[1..n, 1..n], B[1..n, 1..n]

Podać n

Dla
$$i = 1, 2, ..., n$$

Dla $j = 1, 2, ..., n$
Podać A_{ij}

Podstawić $det = A_{1,1}$

Dla
$$s = 1, 2, ..., n - 1$$

Dla $j = s + 1, s + 2, ..., n$
 $B_{sj} = A_{sj} / A_{ss}$

Dla $i = s + 1, s + 2, ..., n$

Dla $j = s + 1, s + 2, ..., n$
 $A_{ij} = A_{ij} - A_{is}B_{sj}$
 $det = det * A_{s+1,s+1}$

Drukować det

Algorytm odwracania nieosobliwej macierzy kwadratowej $A_{n imes n}$

Zmienne:

całkowite: i, j, n, s
rzeczywiste: c, d
tablica (typu rzeczywistego): B[1..n, 1..2n]

Podać n

Dla
$$i = 1, 2, ..., n$$

Dla $j = 1, 2, ..., n$
Podać B_{ij}

Dla
$$i = 1, 2, ..., n$$

Dla $j = n + 1, n + 2, ..., 2n$
 $B_{ij} = 0$

Dla
$$i = 1, 2, ..., n$$

 $B_{i,n+i} = 1$

Dla
$$s = 1, 2, ..., n$$

$$c = B_{ss}$$

$$B_{ss} = B_{ss} - 1$$
Dla $j = s + 1, s + 2, ..., 2n$

$$d = B_{sj} / c$$
Dla $i = 1, 2, ..., n$

$$B_{ij} = B_{ij} - d * B_{is}$$
Dla $i = 1, 2, ..., n$
Dla $j = n + 1, n + 2, ..., 2n$
Drukować B_{ij}

W algorytmie tworzymy macierz rozszerzoną B o wymiarach $n \times 2n$. Podmacierz składająca się z n początkowych kolumn to nasza macierz $A_{n \times n}$, a podmacierz składająca się z n końcowych kolumn to macierz jednostkowa. Idea algorytmu sprowadza się do wykonywania operacji (na wierszach), w wyniku których podmacierz zawierająca n

początkowych kolumn przyjmuje postać macierzy jednostkowej, wówczas podmacierz składająca się z n końcowych kolumn to szukana macierz odwrotna. Przedstawiony algorytm będzie działał poprawnie pod warunkiem, że macierz A jest nieosobliwa (jej wyznacznik jest różny od 0) oraz nie ma elementów zerowych na głównej przekątnej. Jeżeli macierz A zawiera elementy na głównej przekątnej, należy odpowiednio przebudować macierz rozszerzoną B.

Przykład nr 3. Obliczanie macierzy odwrotnej

$$A = \begin{bmatrix} 2 & -2 & 2 \\ 1 & -2 & -1 \\ 2 & -1 & 2 \end{bmatrix}$$

n = 3

Tworzymy macierz rozszerzoną B:

$$B = \begin{bmatrix} 2 & -2 & 2 & 1 & 0 & 0 \\ 1 & -2 & -1 & 0 & 1 & 0 \\ 2 & -1 & 2 & 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}$$

Elementy pierwszego wiersza macierzy B dzielimy przez 2. Następnie elementy wiersza pierwszego:

- mnożymy przez -1 i dodajemy do elementów wiersza drugiego
- mnożymy przez -2 i dodajemy do elementów wiersza trzeciego

$$\begin{bmatrix} 2 & -2 & 2 & 1 & 0 & 0 \\ 1 & -2 & -1 & 0 & 1 & 0 \\ 2 & -1 & 2 & 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} 1 & -1 & 1 & 1/2 & 0 & 0 \\ 1 & -2 & -1 & 0 & 1 & 0 \\ 2 & -1 & 2 & 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} 1 & -1 & 1 & 1/2 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & -2 & -1/2 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & -1 & 0 & 1 \end{bmatrix} = B_1$$

Elementy drugiego wiersza (macierz B_1) dzielimy przez -1. Następnie elementy wiersza drugiego mnożymy przez -1 i dodajemy do elementów wiersza trzeciego.

$$\begin{bmatrix} 1 & -1 & 1 & 1/2 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 2 & 1/2 & -1 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & -1 & 0 & 1 \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} 1 & -1 & 1 & 1/2 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 2 & 1/2 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & -2 & -3/2 & 1 & 1 \end{bmatrix} = B_2$$

Elementy trzeciego wiersza (macierz B_2) dzielimy przez -2. Następnie elementy wiersza trzeciego:

- mnożymy przez -2 i dodajemy do elementów wiersza drugiego
- mnożymy przez -1 i dodajemy do elementów wiersza pierwszego

$$\begin{bmatrix} 1 & -1 & 1 & 1/2 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 2 & 1/2 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 3/4 & -1/2 & -1/2 \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} 1 & -1 & 0 & -1/4 & 1/2 & 1/2 \\ 0 & 1 & 0 & -1 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 1 & 3/4 & -1/2 & -1/2 \end{bmatrix} = B_3$$

Elementy drugiego wiersza (macierz B_3) dodajemy do elementów wiersza pierwszego

$$\begin{bmatrix} 1 & -1 & 0 & -1/4 & 1/2 & 1/2 \\ 0 & 1 & 0 & -1 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 1 & 3/4 & -1/2 & -1/2 \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & -5/4 & 1/2 & 3/2 \\ 0 & 1 & 0 & -1 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 1 & 3/4 & -1/2 & -1/2 \end{bmatrix}$$

Macierz odwrotna jest zatem postaci

$$A^{-1} = \begin{bmatrix} -5/4 & 1/2 & 3/2 \\ -1 & 0 & 1 \\ 3/4 & -1/2 & -1/2 \end{bmatrix}$$

Obliczenie przykładu według algorytmu

Mamy

$$A = \begin{bmatrix} 2 & -2 & 2 \\ 1 & -2 & -1 \\ 2 & -1 & 2 \end{bmatrix}$$

$$B = \begin{bmatrix} 2 & -2 & 2 & 1 & 0 & 0 \\ 1 & -2 & -1 & 0 & 1 & 0 \\ 2 & -1 & 2 & 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}$$

$$n = 3$$

A zatem

$$s = 1$$

$$c = B_{1,1} = 2$$

 $B_{1,1} = B_{1,1} - 1 = 2 - 1 = 1$

$$j = s + 1 = 2 \# działania na drugiej kolumnie$$
 $d = B_{1,2} / c = -2 / 2 = -1$
 $i = 1$
 $B_{1,2} = B_{1,2} - d * B_{1,1} = (-2) - (-1) * 1 = -1$
 $i = 2$
 $B_{2,2} = B_{2,2} - d * B_{2,1} = (-2) - (-1) * 1 = -1$
 $i = 3$
 $B_{3,2} = B_{3,2} - d * B_{3,1} = (-1) - (-1) * 2 = 1$

$$j = s + 2 = 3\#$$
 działania na trzeciej kolumnie $d = B_{1,3} / c = 2 / 2 = 1$ $i = 1$ $B_{1,3} = B_{1,3} - d * B_{1,1} = 2 - 1 * 1 = 1$ $i = 2$

$$B_{2,3} = B_{2,3} - d * B_{2,1} = (-1) - 1 * 1 = -2$$

$$i = 3$$

$$B_{3,3} = B_{3,3} - d * B_{3,1} = 2 - 1 * 2 = 0$$

$$j = s + 3 = 4 \# dziatania na czwartej kolumnie$$

$$d = B_{1,4} / c = 1 / 2$$

$$i = 1$$

$$B_{1,4} = B_{1,4} - d * B_{1,1} = 1 - (1 / 2) * 1 = 1/2$$

$$i = 2$$

$$B_{2,4} = B_{2,4} - d * B_{2,1} = 0 - (1 / 2) * 1 = -1/2$$

$$i = 3$$

$$B_{3,4} = B_{3,4} - d * B_{3,1} = 0 - (1 / 2) * 2 = -1$$

$$j = s + 4 = 5 \# dziatania na piqtej kolumnie$$

$$d = B_{1,5} / c = 0 / 2 = 0$$

$$i = 1$$

$$B_{1,5} = B_{1,5} - d * B_{1,1} = 0 - 0 * 1 = 0$$

$$i = 2$$

$$B_{2,5} = B_{2,5} - d * B_{2,1} = 1 - 0 * 1 = 1$$

$$i = 3$$

$$B_{3,5} = B_{3,5} - d * B_{3,1} = 0 - 0 * 2 = 0$$

$$j = s + 5 = 6 \# dziatania na szóstej kolumnie$$

$$d = B_{1,6} / c = 0 / 2 = 0$$

$$i = 1$$

$$B_{1,6} = B_{1,6} - d * B_{1,1} = 0 - 0 * 1 = 0$$

$$i = 2$$

$$B_{2,6} = B_{2,6} - d * B_{2,1} = 0 - 0 * 1 = 0$$

$$i = 3$$

Po pierwszym etapie obliczeń (s = 1) otrzymamy

 $B_{3,6} = B_{3,6} - d * B_{3,1} = 1 - 0 * 2 = 1$

$$\begin{bmatrix} 1 & -1 & 1 & 1/2 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & -2 & -1/2 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & -1 & 0 & 1 \end{bmatrix}$$

 $B_{3,5} = B_{3,5} - d * B_{3,2} = 0 - (-1) * 1 = 1$

$$j = s + 4 = 6 \# działania na szóstej kolumnie$$
 $d = B_{2,6} / c = 0 / (-1) = 0$
 $i = 1$
 $B_{1,6} = B_{1,6} - d * B_{1,2} = 0 - 0 * (-1) = 0$
 $i = 2$
 $B_{2,6} = B_{2,6} - d * B_{2,2} = 0 - 0 * (-2) = 0$
 $i = 3$
 $B_{3,6} = B_{3,6} - d * B_{3,2} = 1 - 0 * 1 = 1$

Po drugim etapie obliczeń (s = 2) otrzymujemy

$$\begin{bmatrix} 1 & 0 & 3 & 1 & -1 & 0 \\ 0 & 1 & 2 & 1/2 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & -2 & -3/2 & 1 & 1 \end{bmatrix}$$

$$s=3$$

$$c=B_{3,3}=-2$$

$$B_{3,3}=B_{3,3}-1=-3$$

$$j=s+1=4 \# dziatania na czwartej kolumnie$$

$$d=B_{3,4} / c=-3/2 / (-2)=3/4$$

$$i=1$$

$$B_{1,4}=B_{1,4}-d*B_{1,3}=1-(3/4)*3=-5/4$$

$$i=2$$

$$B_{2,4}=B_{2,4}-d*B_{2,3}=1/2-(3/4)*2=-1$$

$$i=3$$

$$B_{3,4}=B_{3,4}-d*B_{3,3}=-3/2-(3/4)*(-3)=3/4$$

$$j=s+2=5 \# dziatania na piqtej kolumnie$$

$$d=B_{3,5}/c=1/(-2)=-1/2$$

$$i=1$$

$$B_{1,5}=B_{1,5}-d*B_{1,3}=-1-(-1/2)*3=1/2$$

$$i=2$$

$$B_{2,5} = B_{2,5} - d * B_{2,3} = -1 - (-1 / 2) * 2 = 0$$

 $i = 3$
 $B_{3,5} = B_{3,5} - d * B_{3,3} = 1 - (-1 / 2) * (-3) = -1 / 2$

$$j = s + 3 = 6 \# działania na szóstej kolumnie$$
 $d = B_{3,6} / c = 1 / (-2) = -1 / 2$
 $i = 1$
 $B_{1,6} = B_{1,6} - d * B_{1,3} = 0 - (-1 / 2) * 3 = 3 / 2$
 $i = 2$
 $B_{2,6} = B_{2,6} - d * B_{2,3} = 0 - (-1 / 2) * 2 = 1$
 $i = 3$
 $B_{3,6} = B_{3,6} - d * B_{3,3} = 1 - (-1 / 2) * (-3) = -1 / 2$

Po trzecim etapie obliczeń (s = 3) otrzymujemy

$$\begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & -5/4 & 1/2 & 3/2 \\ 0 & 1 & 0 & -1 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 1 & 3/4 & -1/2 & -1/2 \end{bmatrix}$$

Trzy ostatnie kolumny macierzy to szukana macierz odwrotna:

$$A^{-1} = \begin{bmatrix} -5/4 & 1/2 & 3/2 \\ -1 & 0 & 1 \\ 3/4 & -1/2 & -1/2 \end{bmatrix}$$

Pseudokody przygotowano na podstawie książki:

Ewa Majchrzak, Bohdan Mochnacki, *Metody numeryczne. Podstawy teoretyczne, aspekty praktyczne i algorytmy*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2004.